

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Mediakasvatuslinjausten päivittäminen on perusteltua, ja johdannossa on huomioitu keskeisimmät päivittämisen tarpeet. Jo johdannossa voisi kuitenkin huomioida myös seuraavat näkökulmat: ekologinen kestävyys, globaali yhdenvertaisuus ja vahvat lukemisen ja kirjoittamisen taidot medialukutaidon perustana. Esimerkiksi medialukutaidon määrittelyyn (käsitelaatikko) voisi lisätä seuraavan virkkeen: Vahvat lukemisen ja kirjoittamisen taidot ovat hyvän medialukutaidon perusta.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Korkea koulutuksen kontekstissa mediaan ja mediakasvatukseen liittyvien opintojen saatavuuteen ovat varmasti vaikuttaneet monet koulutuspoliittiset linjaukset ja tiukennukset. Opintotukeen, opintoaikoihin ja tutkintojen laajuuksiin liittyvät tiukennukset rajaavat merkittävästi opiskelijoiden mahdollisuuksia sisällyttää tutkintoihinsa muita kuin tutkintorakenteen mukaisia pakollisia opintoja. Jatkuvässä muutoksessa olevaa mediakenttää ei välttämättä pidetä turvallisena opiskelu- ja uravalintana.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Visio on kunnianhimoinen.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Toimijuuden vahvistaminen:

- o Mitä tarkoitetaan sillä, että ”medialukutaidon merkitys alueellisena ja paikallisena toimintana kasvaa”?

o Yhdenvertaisen toimijuuden haasteeksi muodostuu jossain määrin se, että medialukutaidoista huolimatta toimijuus medioissa on kytköksissä erilaisiin laitteisiin, palveluihin ja sisältöihin, jotka eivät ole yhdenvertaisesti kaikkien saavutettavissa.

Osaamisen kehittäminen: Ehdotamme, että osaamisen kehittämiseen lisätään maininta hyvästä luku- ja kirjoitustaidosta toimijuutta ja hyvinvointia vahvistavan medialukutaidon perustana. Nämä ovat taitoja, joiden vahvistamisesta on hyötyä kaikissa ikäluokissa.

Kestävyyden edistämien: Laajempi ja syvällisempi kuvaus siitä, mitä ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan. Medialukutaidot liittyvät erottamattomasti erilaisiin teknologioihin, joiden tuottaminen ja ylläpitäminen ei ole ekologisesti kestävää varsinkaan globaalilla tasolla.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Toimijuuden vahvistaminen: Toimenpiteet ovat kannatettavia. Kaikilla tasoilla olisi tärkeää kuvata, miten toimenpiteiden toteuttamiseen tarvittavat resurssit turvataan.

Osaamisen kehittäminen: Opettajankoulutuksen osalta olisi tärkeää mainita eksplisiittisesti, että mediakasvatus ja medialukutaidon opettaminen kuuluvat myös niihin oppiaineisiin, joiden tavoitteissa ja sisällöissä ei mainita suoraan mediakasvatusta. Olisi tärkeää kuvata, millä tavalla mediakasvatuksen asemaa voidaan vahvistaa. Samoin pitäisi määritellä tarkemmin, millaiset ovat ne perustiedot ja pedagogiset taidot, joita jokaisella opettajalla vähintään tulee olla mediakasvatuksesta.

o Aikuis- ja täydennyskoulutuksena tarjottavan mediakasvatuksen osalta olisi pohdittava: kuka/ketkä koulutuksia järjestävät, millaisilla resursseilla ja kuinka näiden koulutusten saavutettavuus on kansalaisille yhdenvertaista.

o Jos mediankasvatuksen tutkimuksella ja sen yleistajuistamisella on laajassa kuvassa merkitystä esimerkiksi kansallisen turvallisuuden kannalta, tulisi tämä huomioida myös korkeakouluissa tutkijoiden urakehityksessä. Tällä hetkellä yleistajuisten tiedon tuottaminen ja kouluttaminen eivät edistä akateemista urakehitystä.

Kestävyyden edistäminen: Avoimuuden edistäminen on tärkeää. Tekijöille on kuitenkin varmistettava oikeudenmukaiset korvaukset avoimin lisenssein ja avoimilla alustoilla julkaistun materiaalin tuottamisesta. Ehdotamme kohtaan ”luodaan, kehitetään ja jaetaan arviointimalleja, jotka tukevat mediakasvatuksen laatua, jatkuvuutta ja vaikuttavuutta” seuraavaa lisäystä: laatua, jatkuvuutta, vaikuttavuutta ja ekologista kestävyyttä.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Jotta tavoitteiden toimeenpano olisi mahdollisimman vaikuttavaa ja jatkuvaa, tulisi sen olla ensisijaisesti valtiojohtoista ja julkisrahoitteista. Liiallinen nojaaminen paikallisiin hankkeisiin heikentäisi kansalaisten yhdenvertaisuutta. On periaatteessa myönteistä, että yksityinenkin sektori on mainittu toimeenpanijoiden joukossa. Hyvä medialukutaito on kuitenkin kansallisella tasolla niin tärkeä tavoite, että mediakasvatuksen toteutuminen ei voi olla missään määrin kiinni yksityisestä rahoituksesta.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

Liitteessä 1 on kirjattu monipuolisesti jo tunnistettuja mediakasvatuksen haasteita. On yllättyvää, ettei visiossa oteta näitä systemaattisesti huomioon. Esimerkiksi suomalaisten sosioekonomisen moninaisuuden vaikutusta mediakasvatukseen tai medialukutaitoihin ei huomioida.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Yleisesti ottaen linjausluonnoksessa voisi tuoda selvemmin esille hyvän luku- ja kirjoitustaidon merkitystä medialukutaidon perustana. Lukutaitojen eriytyminen ja lukemiskulttuurin polarisoituminen vaikuttavat väistämättä myös kansalaisten medialukutaitoon. Kaikkien lukutaitojen eriytyminen on uhka kansalaisten yhdenvertaiselle toimijuudelle ja näin myös demokratian toteutumiselle ja kansalliselle huoltovarmuudelle. Vaikka tekoälynäkökulmat on tietoisesti jätetty tästä linjauksesta pois, haastavat generatiiviset tekoälyt kriittistä medialukutaitoa jo nyt sekä tulevaisuudessa siinä määrin, että niiden ohittaminen tällaisissa kansallisissa linjauksissa ei liene mahdollista.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Kielellisesti ja kulttuurisesti moninaisten ryhmien mediakasvatuksellisia tarpeita voisi huomioida linjauksissa selvemmin.

Nylund Päivi
Oulun yliopisto